

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
міжнародних відносин і політичної
філософії

Протокол №1 від 02.09.2024 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної
роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

**ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)**

Галузь знань	всі
Спеціальність	всі
Освітній рівень	третій (освітньо-науковий) рівень
Освітня програма	всі

Статус дисципліни	вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробник(и):

д.філос.н., проф.

д.політ.н., проф.

д.філос.н., проф.

В.о. завідувача кафедри

міжнародних відносин і

політичної філософії

Олег КУЗЬ

Олександр РОМАНЮК

Михайло ТРЕБІН

Дмитро КОРОТКОВ

**Харків
2024**

ВСТУП

Вся історія людства – це історія війн. За підрахунками фахівців за останні п'ять тисяч років людство прожило без війн лише 292 роки. За цей період виникло близько 14 550 великих і малих війн, під час яких загинули, померли від голоду, епідемій та інших причин понад 3,66 млрд. людей. Тому проблеми попередження війн стають надалі все більш значущими та доленосними, від них залежить наше майбутнє. Забезпечення миру, подолання жахів реальних і можливих війн, боротьба з міжнародним тероризмом, розповсюдженням зброї масового знищення, іншими деструктивними чинниками розвитку людства були, є й будуть головним завданням світової спільноти та кожної окремої нації на нашої планеті. Але війна змінює своє обличчя, вона модифікується, з'являються її нові форми, де збройна боротьба відходить на другий план, а перші позиції займають дії по дестабілізації суспільства в політичній, економічній, соціальній, духовній сферах. Таким новим явищем ХХІ століття стала гібридна війна. Гібридна війна починається без її оголошення та закінчується без підпису мирного договору, вона охоплює всі сфери буття соціуму. Тому дослідження феноменології гібридної війни є доленосним завданням для будь-якої нації, держави, якщо вони бажають вижити серед великої кількості гібридних загроз сучасного нестабільного світу. Навчальна дисципліна «Феноменологія гібридної війни» є важливим інструментом у підготовці фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності у сфері міжнародних відносин, міжнародної і національної безпеки, зовнішньої політики та міжнародних комунікацій, формувати стратегію національної безпеки держави, що відповідає її національним інтересам і спрямована на відбиття існуючих і постійно виникаючих гібридних загроз сучасного турбулентного світу.

Метою викладання навчальної дисципліни «Феноменологія гібридної війни» є формування здатності використовувати знання про війну як соціально-політичний феномен, що постійно змінюється й модифікується, гібридну війну як новий виклик цивілізації, місце та роль держави, міжнародної спільноти в системі боротьби з гібридними загрозами переважно невійськового характеру, пошуку нетрадиційних методів досліджень в галузі міжнародних відносин задля проведення власних наукових досліджень.

У якості завдань опанування дисципліни «Феноменологія гібридної війни» постають:

- оволодіння концептуальними та методологічними знаннями, дослідницькими навичками, достатніми для проведення наукових і прикладних досліджень;

- створення теоретико-методологічного підґрунтя для оволодіння вміннями та навичками аналізу особливостей процесу забезпечення миру в умовах турбулентності глобальних політичних процесів;

– дослідження процесу розвитку системи національної і міжнародної безпеки та виявлення основних гібридних загроз, що є небезпечними для існування держави та світу;

– розуміння природи військових та невійськових загроз національній безпеці та набуття вмінь та навичок щодо формування стратегій мінімізації їх впливу на розвиток суспільства;

– аналіз та застосування концептуальних моделей, наукових доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальних постулатів та теорій, парадигм міжнародно-політичної науки для розробки стратегії національної безпеки України;

– опанування навичками формулювання та перевірки гіпотез; використання для обґрунтування висновків належних доказів, зокрема, результатів теоретичного аналізу та емпіричних досліджень;

– оволодіння загальними принципами та методами соціально-політичних наук, а також методологією наукових досліджень, застосування їх у власних дослідженнях у сфері міжнародних відносин;

– застосування знань про феноменологію гібридної війни в освітньому процесі; наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення викладання спеціальних навчальних дисциплін у закладах вищої освіти.

Предметом навчальної дисципліни є феномен гібридної війни в сучасному турбулентному світі.

Об'єктом навчальної дисципліни є система міжнародної і національної безпеки.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна:

Компетентності	Результати навчання
Здатність використовувати знання про сучасні парадигми, теоретичні напрями, концепції та методи досліджень в галузі міжнародних відносин, політичних та соціальних наук	Мати передові концептуальні та методологічні знання, дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на межі предметних галузей з урахуванням сучасних тенденцій та трендів останніх досягнень світової науки
Здатність до аналітичного мислення та практичних навичок систематизації інформації з метою обробки великих масивів даних, здійснення оцінювання та прогнозування міжнародних відносин	Розробляти, реалізовувати та здійснювати управління науковими проєктами, які дають можливість розв'язувати комплексні проблеми у сфері міжнародних відносин, створювати нове цілісне знання з врахуванням соціокультурних, економічних, екологічних та правових аспектів на основі системного

	наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності, забезпеченням прав інтелектуальної власності щодо результатів проєктів
Здатність інтегрувати знання з різних галузей, застосовувати системний підхід і враховувати не політичні аспекти при розв'язанні комплексних проблем міжнародних відносин та проведенні досліджень.	Аналізувати та застосовувати концептуальні моделі, науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, фундаментальні постулати та теорії, парадигми міжнародно-політичної науки, новітні підходи до функціонування і розвитку світової політики та міжнародних відносин
Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері міжнародних відносин та світової політики.	Критично мислити, узагальнювати й аналізувати явища та проблеми, які вивчаються, приймати ефективні рішення на основі сучасних методів прийняття рішень, логічних аргументів та перевірених фактів в умовах обмеженого часу і ресурсів

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Гібридна війна в системі міжнародних відносин

Тема 1. Війна як соціально-політичне явище

Мир і війна в історії людства. Еволюція війни як соціально-політичного явища. Зміна епох і долі війни. Трансформація зовнішніх властивостей та сутності війни. Закони, закономірності та принципи війни. Механізм виникнення війн. Детермінанти війни. Революції у військовій справі та обумовлена ними зміна характеру війни. Домінантні тенденції збройної боротьби в сучасних війнах ХХІ століття. Вплив війни на суспільство. Наслідки війни: економічні, політичні, соціальні, духовні, демографічні, екологічні. Відношення суспільства до війни. Суспільство антивійни. Людина на війні. Суб'єктивний простір та час людини на війні. Посттравматичний синдром.

Тема 2. Концепції війн в теорії міжнародних відносин

Формування перших уявлень про сутність і детермінанти війн у стародавньому світі. «Махабхарата» та «Рамаяна» як давньоіндійські свідчення про місце війни в історії народів. Давньокитайська філософія війни (Сунь-Цзи, У-Цзи, Вей Ляо-Цзи, Тай Гун). Античні мислителі (Геродот, Геракліт, Платон,

Арістотель, Еней Тактик, Ксенофонт, Полібій, Йосиф Плавт, Тіт Лівій, Гай Веллей Патеркул, Луцій Анней Флор, Аппіан Александрійський, Флавій Вегетій, Юлій Цезарь та ін.) про феномен війни. Християнська доктрина справедливої війни (Оріген, Тертуліан, Амвросій Медиоланський, Аврелій Августин, Тома Аквінський, Франсіско де Віторія, Луїс Моліна, Франсіско Суарес та ін.). Новий час: секуляризація етики війни (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Б. Спіноза, С. фон Пуфендорф, Х. Вольф, Ф. Хатчесон, Е. де Ваттель та ін.). Думки про вічний мир (Ш. Сен-П'єр, Ж.-Ж. Руссо, І Кант та ін.). Перехід від стадії передумов науки про війну до стадії виникнення науки про війну (К. фон Клаузевіц, А. А. Жоміні, Г. фон Мольтке). Концепції війн крізь призму основних парадигм теорії міжнародних відносин (політичний реалізм і неореалізм, лібералізм і неолібералізм, модернізм, постпозитивізм тощо). Поліфонія сутнісних характеристик сучасних війн як відображення трансформацій класичних форм насильства. Хронотоп сучасної війни. Сучасна концепція справедливої війни. Мережеві війни як феномен інформаційного суспільства. Мережево-центричні війни. Інформаційні війни. Психологічні війни. Консцієнтальні війни. Організаційні війни як різновид неконвенційних війн. Проксі-війна як визначальний фактор воєнних конфліктів ХХІ століття.

Тема 3. Гібридні війни: нові загрози глобальному світу та безпеці в ХХІ столітті

Концептуальне обґрунтування гібридної війни в ХХІ ст. (А. Білал, Р. Глен, Дж. Гордон, Ф. Гоффман, Ф. ван Каппен, Д. Кілкаллен, Дж. Маккуен, Г. Карлсен, Дж. Маттіс, Дж. Мацумура, У. Немет, Е. Сімпсон, Р. Уїлкі, Н. Фрейер, Т. Шнауфер та ін.). Критики концепції гібридної війни (К. Лоу, П. Мансур, У. Мюррей, Г. Саймонс, Н. Ямагучі та ін.). Концепція «заколот-війни» Є. Е. Месснера як теоретична передумова концепції гібридної війни. Загальна характеристика гібридної війни. Два модуси існування гібридної війни – фізична дійсність та дискурсивний конструкт. Парадигми гібридної війни. Закони та принципи гібридної війни. Ознаки гібридної війни. «Доктрина Герасимова». Гібридні загрози. Зброя гібридної війни. Стратегія «керованого хаосу» в гібридній війні. Стимування та примушення в стратегії гібридної війни. «Сірі зони» як ключовий елемент операційного простору гібридної війни. Організація та тактика дій незаконних збройних формувань. Принципи, цілі, форми і способи інтеграції військових та невійськових сил і засобів протидії в умовах гібридної війни. Концепція комплексного використання військових та невійськових сил і засобів для протидії «гібридній» агресії (загрозам «гібридного» типу). «Хиткі соціальні сегменти» як соціальна база гібридної війни.

Тема 4. Невоєнні засоби та способи дій в гібридній війні

Гібридна війна починається без її оголошення та закінчується без підпису мирного договору: внутрішньополітичний, економічний, гуманітарний фронти гібридної війни. Дестабілізація внутрішньополітичної обстановки в регіоні та її подальше загострення. Створення сепаратистських протестних рухів. Торговельні війни як інструмент економічного тиску в умовах гібридної війни. Енергетичні носії як нова зброя в умовах гібридної війни. Розвідувально-підбивна діяльність спеціальних служб іноземних держав. Дипломатичні операції проти держави на міжнародній арені. Деструктивна пропаганда як ззовні, так і всередині держави, що спрямована на розпалення ворожнечі, створення конфліктів, підбив суспільної єдності. Поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема у кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження тощо. Взаємопроникнення політичних та військових засобів у гібридній війні.

Тема 5. Інформаційна складова гібридної війни

Інформація як зброя в сучасному світі. Теорія симулякрів Ж. Бодріяра. Закони та закономірності інформаційної боротьби. Основні закони інформаційної боротьби: закон визначальної ролі її політичних цілей; закони залежності її ходу і результату від економічних, соціально-політичних, науково-технічних і військових можливостей протидіючих сторін. Основні закономірності інформаційної боротьби: залежність форм і способів її ведення, її ефективності від кількості та якості засобів інформаційного впливу, а також особового складу; залежність цілей інформаційної боротьби від наявних сил і засобів та способів їх застосування; залежність досягнення цілей інформаційної боротьби від єдності інформаційних дій різних суб'єктів інформаційної діяльності в часі та просторі; нерівномірність розподілу сил і засобів по всій інфосфері; нерівнозначність впливу різних сил і засобів на інфосферу протидіючої сторони тощо. Основні актори інфосфери гібридної війни. Технології маніпулювання суспільною свідомістю в сучасних гібридних війнах. Діпфейк, месенджер як цифрова зброя гібридної війни. Використання кибертероризму в гібридної війні. Дискурс контрпропаганди в умовах гібридної війни.

Змістовий модуль 2. Суб'єкти гібридної війни

Тема 6. Збройні сили як учасник гібридної війни

Збройні сили як дволикий Янус у гібридної війні. Стратегія та тактика збройних сил у гібридної війні. Робота особового складу збройних сил з місцевим населенням. Взаємодія збройних сил з іншими силовими структурами держави для протидії незаконним збройним формуванням. Форми і способи ведення бойових дій з ліквідації незаконних збройних формувань. Антитерористична боротьба.

Правовий режим антитерористичної операції. Антипартизанські дії силових структур. Боротьба з повстанським рухом у системі військових дій. «Зелені чоловічки» як елемент підтримки сепаратистів, терористів, повстанців у гібридній війні. Ставлення населення до збройних сил, інших силових структур в умовах гібридної війни.

Тема 7. Терористи та злочинці як учасники гібридної війни

Терористи як деструктивні актори міжнародних відносин XXI століття. Складові модусу буття терористів: деструктивна аксіосфера, авторитаризм, відчуття винятковості, орієнтування на домінування групового етосу, «театральність» тощо. Терористична діяльність за Х. Келманом: санкціонування, рутинізація, дегуманізація. Явна та латентна участь терористів у гібридній війні. Способи залучення криміналітету до участі в гібридній війні: з власної ініціативи, вербування шляхом матеріального заохочення, рекрутинг шляхом «мобілізації», залучення шляхом вибору між двома альтернативами: позбавлення волі або участь у війні тощо. Форми участі криміналітету в гібридній війні: участь у масових антидержавних акціях з метою дестабілізації ситуації в країні, у бойових діях, диверсіях, терактах тощо.

Тема 8. Партизани та повстанці як учасники гібридної війни

Теорія партизанської боротьби. Область за спиною супротивника як простір дії партизана. Теорія партизана К. Шмітта як протиставлення регулярності та іррегулярності. Уявлення Е. Че Гевари про партизана як людину, метою якої є втілення в життя прагнення народу до звільнення. Критерії ідентифікації партизана: іррегулярність, підвищена мобільність, політична залученість, телуричний характер, можливість абсолютно ворожої ідентифікації своїх політичних супротивників. Елементи тактики партизанської війни: диверсія, засідка, обстріл, наскок тощо. Міська герілья. Рух супротиву в окупації. Сутність повстанського руху. Повстанський рух за цілями та масштабом: місцевий, локальний та регіональний. Соціальний склад і ідеологія повстанського руху. Чотири стадії розвитку повстанського руху: скритне зародження без широкомасштабних зіткнень; створення незаконних збройних формувань; збройні зіткнення, диверсії, терористичні акти, бандитизм; створення повстанських зон, організація та здійснення нападів на державні, військові об'єкти, масові підривні акції, диверсії, тероризм та інші протиправні дії.

Тема 9. Приватні військові компанії як учасники гібридної війни

Солдати удачі та воїни корпорацій: історія сучасного найманства. Феномен приватних військових компаній у військово-силовій політиці держав у XXI столітті. Міжнародно-правовий статус приватних військових компаній. Регулювання діяльності приватних військових компаній: порівняльний аналіз

політики міжнародних організацій та світових держав. Роль приватних військових компаній у використанні технології «хмарного супротивника». Три форми участі приватних військових компаній (ПВК) у гібридних війнах: ведення військових дій державою з залученням ПВК; наймання державою ПВК для здійснення операцій; допомога ПВК у здійсненні військових дій, що ведуть інші держави.

Тема 10. Особливості гібридної війни Росії проти України

Російсько-українські відносини наприкінці ХХ - початку ХХІ століть. Передумови виникнення російсько-української гібридної війни. Будапештський меморандум: передумови і наслідки (не)гарантії національної безпеки України. Концепт «Русского мира» – важливий чинник гібридної війни супроти України. Структура російсько-української гібридної війни (підготовчий період, «День Д», активна фаза: застосування «м'якої сили», збройна або «гаряча фаза»). Війна на гуманітарному та внутрішньополітичному фронтах. Заперечення української ідентичності. Спроби впливу на політичні процеси. Інформаційне супроводження гібридної війни. Сутність забезпечення інформаційної безпеки України як чинника протидії «гібридній» агресії. Забезпечення кібероборони України. Силові, спеціальні та дипломатичні операції. Гібридна агресія як каталізатор економічних трансформацій. Торговельні війни як інструмент економічного тиску. «Енергетична зброя» в умовах гібридної війни. Посилення тінізації економіки як наслідок гібридної агресії. Участь незаконних збройних формувань, криміналітету в російсько-українській гібридній війні. Особливості застосування військ (сил) під час протидії збройній агресії Російської Федерації на Сході України.

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назви тем	Практичне застосування навчальних технологій
Тема 1. Війна як соціально-політичне явище	Дискусія на практичному занятті з питання «Чи впливають революції у військовій справі на зміну характеру війни?»
Тема 2. Концепції війн в теорії міжнародних відносин	Міні-лекція: «Сучасна концепція справедливої війни».
Тема 3. Гібридні війни: нові загрози глобальному світу та безпеці в ХХІ столітті	Дискусія на практичному занятті з питання «Доктрина Герасимова» і російсько-українська війна: чи є

	взаємозв'язок?»
Тема 4. Невоєнні засоби та способи дій в гібридній війні	Дискусія на практичному занятті з питання «Чи є дипломати учасниками гібридної війни?»
Тема 5. Інформаційна складова гібридної війни	Міні-лекція: «Дипфейк як цифрова зброя гібридної війни»
Тема 6. Збройні сили як учасник гібридної війни	Кейс-метод «Участь збройних сил в антитерористичній операції (на прикладі певних регіонів планети)»
Тема 7. Терористи та злочинці як учасники гібридної війни	Міні-лекція: «Модус буття сучасного терориста».
Тема 8. Партизани та повстанці як учасники гібридної війни	Проблемна лекція «Партизан: герой чи терорист?»
Тема 9. Приватні військові кампанії як учасники гібридної війни	Дискусія на практичному занятті з питання «Яка роль приватних військових кампаній в російсько-українській війні?»
Тема 10. Особливості гібридної війни Росії проти України	Презентація наукової розвідки за темою дисертації

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1-10	Вивчення лекційного матеріалу
Тема 1-10	Підготовка до практичних (семінарських) занять
Тема 1-10	Виконання індивідуальних завдань
Тема 1, 3, 4, 9	Опрацювання дискусійних питань
Тема 6	Опрацювання кейсу
Тема 9	Підготовка до контрольної роботи
Тема 10	Підготовка та презентація наукової розвідки

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «Феноменологія гібридної війни» використовуються традиційні методики інформаційно-рецептивної та репродуктивної спрямованості, а також сучасні методи активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освітньо-наукового ступеня доктор філософії, які передбачають застосування таких навчальних технологій, як:

проблемні лекції, міні-лекції, дискусії, навчання через дослідження.

Словесні (лекція (Тема 1-10), проблемна лекція (Тема 8); міні-лекція (Тема 2, 5, 7)).

Наочні (демонстрація (Тема 1-10)).

Практичні (практична робота (Тема 1-10), семінар-дискусія (Тема 1, 3, 4, 9), кейс-метод (Тема 6), презентація наукової розвідки за темою дисертації (Тема 10)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Система оцінювання сформованих компетентностей у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські (практичні) заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у аспірантів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою.

Контрольні заходи включають:

- поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу отримати залік – 60 балів);

- семестровий контроль, що проводиться у формі заліку.

Порядок проведення поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії.

Поточний контроль успішності навчання здійснюється у формі:

- наукового повідомлення (аналітичної доповіді) за заданою тематикою – 6 разів за семестр на семінарських заняттях, усно. Максимальна оцінка за доповідь – 5 балів (5-бальна система оцінювання, усього 30 балів за семестр); її можна отримати, якщо доповідь має логічну структуру, висновки є аргументованими, теоретичний матеріал викладений вільно із розумінням основних понять;

- участі у дебатах із запропонованої проблематики – 4 рази за семестр на семінарських заняттях, усно. Максимальна оцінка за дискусію – 5 балів (5-бальна система оцінювання, усього 20 балів за семестр);

- письмової контрольної роботи – 1 раз за семестр на передостанньому семінарському занятті. Максимальна оцінка – 10 балів (10-бальна система; усього 10 балів за семестр);

– тестування за змістовими модулями – 2 рази за семестр на 6 та 10 семінарських заняттях. Максимальна оцінка – 10 балів (10-бальна система; усього 20 балів за семестр);

– презентації наукової розвідки (за темою дисертаційного дослідження) на семінарському занятті – один раз за семестр. Максимальна оцінка – 20 балів (20-бальна система; усього 20 балів за семестр).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Системи оцінювання, що використовуються, наведено нижче.

Критерії оцінювання наукового повідомлення (аналітичної доповіді) за заданою тематикою та участі у дебатах із запропонованої проблематики
5-бальна система оцінювання

Ступінь виконання	Бал
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Містить засвоєний теоретичний / практичний матеріал у повному обсязі	5
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. При оперуванні теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	4
Відповідь в цілому правильна, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки при визначенні категорій, смислових зв'язків тощо	3
Присутнє лише часткове висвітлення змісту питання; виявлено певні труднощі при оперуванні теоретичним / практичним матеріалом	2
Відповідь виявляє лише загальне ознайомлення здобувача з проблематикою питання; самостійність мислення та висновки відсутні	1

Критерії оцінювання письмової контрольної роботи
10-бальна система оцінювання

Ступінь виконання	Бал
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. Містить засвоєний теоретичний / практичний матеріал у повному обсязі	10
Відповідь аргументована, виявляє глибину та оригінальність мислення. При оперуванні теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	9
Відповідь в цілому аргументована, відтворює самостійність мислення, але бракує систематизації. При оперуванні теоретичним / практичним матеріалом допущено незначні помилки	8
Відповідь в цілому правильна, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки при визначенні категорій, смислових зв'язків тощо	7
Відповідь виявляє обізнаність здобувача з проблематикою питання, але бракує аргументованих висновків, допущено певні помилки при визначенні категорій, смислових зв'язків тощо	6
Відповідь виявляє обізнаність здобувача з проблематикою питання, але бракує	5

аргументованих висновків; виявлено певні труднощі при оперуванні теоретичним / практичним матеріалом	
Присутнє лише часткове висвітлення змісту питання; виявлено певні труднощі при оперуванні теоретичним / практичним матеріалом	4
При відповіді на питання допущено суттєві помилки, які впливають на зміст; самостійність мислення виявлена лише частково	3
Відповідь виявляє лише загальне ознайомлення здобувача з проблематикою питання; самостійність мислення та висновки відсутні	2
Відповідь фактично не має перетину зі змістом питання	1

Критерії оцінювання наукової розвідки (за темою дисертаційного дослідження)
20-бальна система оцінювання

Ступінь виконання	Бал
Текст неперевершений, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як зразкова. Висновки є приголомшливо обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Перфектним є розуміння міждисциплінарних зв'язків політичної науки із соціологією, економікою, правом тощо. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори	20
Текст неперевершений, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як зразкова. Висновки є приголомшливо обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарних зв'язків політичної науки із соціологією, історією, економікою, правом тощо. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори	19
Текст справляє враження, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як зразкова. Висновки є обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; блискуче відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори	18
Текст загалом справляє враження, виявляє глибину та оригінальність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як відмінна. Висновки є ретельно обґрунтованими та доведеними. Застосовується зміст класичних (фундаментальних) праць з міжнародно-політичної науки; відтворюється дискурс «світу політичного». Є розуміння міждисциплінарності міжнародно-політичного простору. Наводяться джерела міжнародного права, згадуються міжнародні угоди/договори	17
Текст загалом справляє враження, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як дуже добра. Висновки є у цілому обґрунтованими, застосовується	16

аргументація. Згадуються класичні (фундаментальні) праці з міжнародно-політичної науки; підтримується дискурс «світу політичного». Фіксується міждисциплінарність міжнародно-політичного простору. Відображено джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	
Текст загалом прийнятний, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як добра. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Бракує використання класичних (фундаментальних) праць міжнародно-політичної науки; дискурс «світу політичного» ретранслюється. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксується частково. Відображено джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	15
Текст загалом прийнятний, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як добра. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Бракує використання класичних (фундаментальних) праць міжнародно-політичної науки; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксується частково. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	14
Текст загалом прийнятний, відтворено раціональність мислення. За логікою, стилем, семантикою, понятійно-категоріальним апаратом наукова розвідка оцінюється як добра. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксується частково. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	13
Текст потребує доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат наукової розвідки прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є в цілому обґрунтованими, застосовується аргументація. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору фіксується частково. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	12
Текст потребує доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат наукової розвідки прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, є питання до аргументації. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору майже не фіксується. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	11
Текст потребує доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат наукової розвідки прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, але аргументація не є переконливою. Класичні праці міжнародно-політичної науки майже не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору майже не фіксується. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	10
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки прийнятні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, але аргументація не є переконливою. Класичні праці міжнародно-політичної науки не залучено; дискурс «світу політичного» маргіналізується. Міждисциплінарність міжнародно-політичного простору майже не фіксується. Є	9

згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки оцінюються як задовільні; відтворено раціональність мислення. Висновки є частково обґрунтованими, відчутним є брак аргументації. Дискурс «світу політичного» майже не фіксується. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	8
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки оцінюються як задовільні; раціональність мислення залишає бажати кращого. Обґрунтованість висновків залишає бажати кращого, відчутним є брак аргументації. Дискурс «світу політичного» не фіксується. Є згадка про джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори	7
Текст потребує суттєвого доопрацювання. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки оцінюються як задовільні; раціональність присутня лише частково. Обґрунтованість висновків залишає бажати кращого, відчутним є брак аргументації. Дискурс «світу політичного» не фіксується. Джерела міжнародного права, міжнародні угоди/договори не згадуються	6
Текст має бути перероблений. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки оцінюються як задовільні; раціональність присутня лише частково. Аргументація та доведення висновків залишилися поза увагою здобувача	5
Текст має бути перероблений. Логіка та понятійно-категоріальний апарат розвідки оцінюються як достатні, але раціональність розвідки сумнівна. Аргументація висновків майже не фіксується	4
Текст має бути перероблений. Логіка розвідки, розуміння понятійно-категоріального апарату оцінюються як мінімально достатні; принципи раціональності проігноровано	3
Текст неприйнятний. Розвідка виявляє практичну відсутність у здобувача самостійності мислення; здатність робити узагальнення та теоретичні/практичні висновки відсутня	2
Текст неприйнятний. Наукова спроба не вдалася	1

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Маркітантов В., Рибщун О., Віннічук О.В. Російська гібридна війна: від доктрини до тактики : навчальний посібник. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 248 с.
2. Отенко І. П., Москаленко Н. О., Азаренков Г. Ф. Теорія управління безпекою соціальних систем : навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 220 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/11712>
3. Російсько-українська війна: історія та сучасність : навч. посіб. / [І. І. Фурман та ін.] ; Нац. ун-т оборони України, Каф. історії війн і воєн. мистецтва. Київ : Вид. НУОУ, 2024. 128 с.

Додаткова

4. Дерев'янка І. П. Гібридна війна як різновид асиметричних дій. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2023. Вип. 11. С. 6-16.
5. Єрмошкіна А., Кравченко О. Форми та методи гібридної війни в російсько-українському конфлікті. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва: матеріали VII міжнародної наукової конференції, 20 грудня 2023 р.* / Упорядники : Мальський М. З., Кучик О. С., Вовк Р. В. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2023. С. 65–71. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32824>
6. Коленіченко Т. І. Теоретичні витoki концептуалізації поняття «гібридна війна». *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Вип. 89. С. 62-66.
7. Коротков Д. С. «Гібридна» війна» та її вплив на захист прав людини й демократичні цінності в Україні. *Політикус*. 2017. Вип. 1. С. 191-195. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/16343>
8. Лазоренко О. Гібридна війна: напрямки і визначення. *Вісник Черкаського університету. Серія : Історичні науки*. 2024. № 1. С. 42-46.
9. Світова гібридна війна: український фронт : [колект. монографія] / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 494, [1] с.
10. Посмітюх О., Павлунько М., Ковальський В. Гібридна війна – сучасна стратегія протистояння. *Social development & Security*. 2021. Vol. 11, Iss. 3. С. 202-208.
11. Україна в умовах російської агресії: виклики та відповіді : монографія / [І. В. Букресва, І. Г. Верховцева, В. В. Гулай та ін.] ; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. 186 с. DOI: <https://doi.org/9786178518240> .
12. Gunneriusson H. Hybrid Warfare and the Legacy of Carl Schmitt. *The Palgrave Handbook of Contemporary Geopolitics* / Editor Zak Cope. Cham : Palgrave Macmillan, 2024. P. 1151-1165. URL: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-031-47227-5_34
13. Hybrid Warfare: Future and Technologies / Ralph Thiele, editor. Wiesbaden: Springer VS, 2021. xxv, 230 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-658-35109-0>
14. Kambouris M. E. Hybrid Warfare 2.2: Where Biothreats Meet Irregular Operations and Cyber Warriors in the 21st Century. Cham: Springer, 2024. xiii, 196 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-60019-7>
15. Orenstein M. A. The lands in between : Russia vs. the West and the new politics of hybrid war. New York, NY : Oxford University Press, 2019. xiv, 232 p.
16. Pacek B. Wojna hybrydowa na Ukrainie. Warszawa : Oficyna Wydawnicza “Rytm”, 2018. 247 p.

17. Proxy wars from a global perspective : non-state actors and armed conflicts / edited by Pawel Bernat, Cüneyt Güler, Cyprian Aleksander Kozera. London ; New York: Bloomsbury Academic, 2024. xvii, 266 p.

18. Shamsi Z. U. H. Understanding Sun Tzu and The Art of Hybrid War. Lausanne ; New York : Peter Lang, 2023. xii, 99 p.

Інформаційні ресурси

1. Атлантична рада США (Atlantic Council). URL: <http://www.atlanticcouncil.org>
2. Брукінгський інститут (The Brookings Institution). URL: <http://www.brookings.edu>
3. Європейський центр безпекових досліджень імені Джорджа К. Маршалла (George C. Marshall European Center For Security Studies). URL: <https://www.marshallcenter.org/en>
4. Женевський центр управління сектором безпеки (Geneva Centre for Security Sector Governance). URL: <https://www.dcaf.ch>
5. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=7>
6. Королівський інститут міжнародних відносин (The Royal Institute of International Affairs). URL: <https://www.chathamhouse.org>
7. Міжнародний інститут стратегічних досліджень (The International Institute for Strategic Studies). URL: <https://www.iiss.org>
8. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <https://niss.gov.ua/>
9. Організація Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization). URL: <https://www.nato.int>
10. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua>
11. Рада. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>
12. Стокгольмський інститут досліджень миру (Stockholm International Peace Research Institute). URL: <https://www.sipri.org>
13. Сайт персональних навчальних систем ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Дисципліна «Феноменологія гібридної війни». URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=11931>